

Верховний
Суд

ОСНОВНІ ПОМИЛКИ, допущені судами при розгляді цивільних справ у 2024 році: *матеріальні аспекти*

Руслан Лідовець

Суддя Касаційного цивільного суду,
кандидат юридичних наук, доцент

13 грудня 2024 р., НШСУ, Усеукраїнський семінар

Сімейні спори: обов'язок урахування при поділі майна цілей, на які витрачений спільний дохід подружжя

У серпні 2022 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 про стягнення половини прибутку фізичної особи - підприємця (далі - ФОП).

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 посилалася виключно на те, що ОСОБА_2 за час зареєстрованого шлюбу сторін мав дохід як ФОП, тому, на її думку, вона має право на стягнення половини прибутку.

Суди попередніх інстанцій, частково задовольняючи вимоги позову, дослідили виключно розмір суми прибутку та період, у який сторони проживали однією сім'єю.

З такими висновками судів погодитися не можна, оскільки для задоволення вказаних позовних вимог ОСОБА_1 також повинна була довести належними доказами саме той факт, що ОСОБА_2, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі з нею, маючи прибуток, витратив ці кошти не в інтересах сім'ї, що було її процесуальним обов'язком відповідно до статей 12, 81 ЦПК України.

Такий висновок узгоджується з правовим висновком Великої Палати Верховного Суду у постанові від 23 січня 2024 року у справі № 523/14489/15-ц (провадження № 14-22цс20).

Вказуючи у позовній заяві, що ОСОБА_2 витратив кошти не в інтересах сім'ї, оскільки жодних дорогих покупок ними здійснено не було, ОСОБА_1 не наводить та не вказує, на що саме були витрачені кошти, а доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Саме по собі посилання на те, що у ОСОБА_2 у період шлюбу були доходи як у ФОП, не вказують на те, що ці кошти ним були витрачені у власних інтересах, а, навпаки, вказує на те, що ці кошти були у володінні подружжя під час шлюбу та вони могли розпоряджатися ними спільно, за взаємною згодою.

Постанова КЦС ВС від 20 листопада 2024 року у справі № 522/10191/22 (провадження № 61-7058св24)

Сімейні спори: *неефективні способи захисту*

При розгляді справ про поділ спільного сумісного майна подружжя (жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі) встановлення обсягу спільно нажитого майна є передусім питаннями доведення відповідних обставин, спростування чи неспростування презумпції спільної сумісної власності, які суд вирішує в мотивувальній частині свого рішення. Більше того, відповідне судове рішення лише підтверджує наявність режиму спільного сумісного майна, і для такого підтвердження заявлення вимоги про визнання певних об'єктів спільним сумісним майном та, як наслідок, зазначення в резолютивній частині судового рішення про таке визнання не є необхідним. Ефективним способом захисту за таких умов є саме вирішення вимоги про поділ спільного сумісного майна (див. пункт 70 постанови Великої Палати Верховного Суду від 23 січня 2024 року у справі № 523/14489/15-ц (провадження № 14-22цс20)).

Постанова КЦС ВС від 04 вересня 2024 року у справі № 754/9261/19 (провадження № 61-106св24)

Сімейні спори: згода одного з подружжя на придбання майна, як доказ придбання його за спільні КОШТИ

Наявність письмової згоди одного з подружжя на укладення іншим із подружжя договору купівлі-продажу майна, зафіксованої у такому договорі, свідчить про придбання майна за спільні кошти у спільну сумісну власність, оскільки згода іншого подружжя на набуття майна підтверджує придбання такого майна за спільні кошти подружжя.

У разі, якщо інший з подружжя надав згоду на розпорядження майном (коштами) для набуття майна в спільну сумісну власність і така згода зафіксована безпосередньо у договорі купівлі-продажу майна, який вчинено іншим з подружжя, то суд не може своїм рішенням підмінити домовленість подружжя про набуття майна в спільну сумісну власність.

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 03 червня 2024 року у справі № 712/3590/22 (провадження № 61-14297сво23)).

Сімейні спори: *лише визнання позову відповідачем не може бути підставою для його задоволення*

Позбавлення батьківських прав, коли відповідачка з дитиною проживає у Польщі, позов визнає.

Відповідно до частини четвертої статті 206 ЦПК України у разі визнання відповідачем позову суд за наявності для того законних підстав ухвалює рішення про задоволення позову. Якщо визнання відповідачем позову суперечить закону або порушує права, свободи чи інтереси інших осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у прийнятті визнання відповідачем позову і продовжує судовий розгляд.

Таким чином, суди не вправі покласти в основу свого рішення лише факт визнання позову відповідачем, не дослідивши при цьому обставини справи. Тобто повинно мати місце не лише визнання позову, а й законні підстави для задоволення позову (постанова Верховного Суду від 25 травня 2022 року у справі № 675/2136/19, провадження № 61-2251св22).

Постанова КЦС ВС від 29 листопада 2023 року у справі № 607/15704/22 (провадження № 61-11993св23)

Сімейні спори: позбавлення батьківських прав щодо дитини, яка досягла повноліття

Приписи СК України та інших законодавчих актів не містять заборони позбавлення батьківських прав стосовно сина/дочки після досягнення ними повноліття.

У разі подання позову про позбавлення батьківських прав щодо неповнолітньої дитини суд не може відмовити у такому позові з тієї підстави, що під час розгляду цивільної справи і вирішення спору по суті дитина досягла повноліття.

Незважаючи на досягнення дитиною повноліття, суд має встановити обґрунтованість чи необґрунтованість передбачених статтею 164 СК України підстав позову про позбавлення відповідача батьківських прав та ухвалити відповідне судове рішення.

Постанова КЦС ВС від 29 січня 2024 року у справі № 185/9339/21 (провадження № 61-8918сво23)

Сімейні спори: передумови для визначення способів і порядку участі баби та діда у вихованні дитини

Відмова у задоволенні позовної вимоги про усунення перешкод у вихованні дитини і спілкуванні з нею (у випадку не встановлення таких перешкод) не є підставою для відмови судом у визначенні способів і порядку участі баби та діда у вихованні дитини. Інше призводило б до формальних перешкод у реалізації дідом і бабою прав, передбачених частиною другою статті 159, частиною першою статті 263 СК України, а також могло б призвести до порушення гарантій, передбачених статтею 8 Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

З урахуванням неведеної у цій постанові судової практики Верховного Суду щодо застосування положень статей 159, 257, 263 СК України у спірних правовідносин та правових висновків, висловлених у цій постанові, слід відступити від висновку Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 грудня 2018 року у справі № 175/5360/13-ц (провадження № 61-37709св18), на яку посилається відповідачка у касаційній скарзі, про те, що обов'язковою передумовою (підставою) задоволення позову діда та/або баби про встановлення способу та порядку участі у вихованні онуків є наявність перешкод у спілкуванні з онуком, які чиняться іншими особами, з якими постійно проживає дитина.

Постанова КЦС ВС від 25 березня 2024 року у справі № 742/1716/23 (провадження № 61-17035сво23)

Сімейні спори: щодо необхідності встановлення факту спільного проживання сторін однією сім'єю без реєстрації шлюбу

Щодо застосування статті 74 СК України. Не обов'язково заявляти вимогу про встановлення факту спільного проживання (див. Постанову Великої Палати Верховного Суду від 23 січня 2024 року у справі №523/14489/15 (провадження №14-22цс20). Але у постанові Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2024 року у справі № 760/20948/16-ц (провадження № 14-70цс22) залишено в силі встановлення такого факту апеляційним судом.

Касаційний цивільний суд звертався до Великої Палати Верховного Суду для уточнення позиції, але справа була повернута.

Сімейні спори: *врахування думки дитини*

Доводи касаційної скарги про неврахування апеляційним судом думки дитини щодо її спілкування із батьком є переконливими з огляду на постійне проживання дитини з ним, обмежене спілкування з матір'ю та тривалий конфлікт між батьками.

Верховний Суд вважає, що врахування думки дитини, якщо вона відповідно до віку здатна формулювати власні погляди, є значущим для вирішення справи, що стосується життя дитини.

На час розгляду справи судами першої та апеляційної інстанції дитина перебувала у віці, що дозволяє сформулювати власні погляди, отже, її думка повинна була бути врахована.

Постанова КЦС ВС від 06 грудня 2023 року у справі № 638/14616/18 (провадження № 61-10641св23)

Сімейні спори: *зарахування переплачених аліментів*

Предметом спору у справі було відновлення права позивача (платника аліментів) на повернення переплачених коштів на утримання сина, який набув повноліття, шляхом їх зарахування в рахунок виконання інших зобов'язань.

Верховний Суд зазначив, що задовольняючи позовні вимоги, суди попередніх інстанцій дійшли висновку про обґрунтованість позовних вимог. При цьому суди попередніх інстанцій не зазначили норму права, яка передбачає можливість зарахування переплачених коштів за одним виконавчим провадженням на виконання іншого виконавчого провадження.

Верховний Суд погоджується з доводами касаційної скарги про те, що вимоги позивача не відносяться до кондикційних зобов'язань, оскільки зобов'язання з повернення безпідставно набутих коштів не застосовуються до аліментів.

Обраний позивачем спосіб захисту, а саме позовні вимоги про зарахування переплати в рахунок аліментних зобов'язань, є неналежним та не підлягає захисту. Також зазначив, що до участі у справі як співвідповідача позивачеві слід було залучити набувача, на утримання якого сплачувалися грошові кошти і який досяг повноліття.

Постанова КЦС ВС від 22 листопада 2023 року у справі № 337/642/22 (провадження № 61-9686св23)

Сімейні спори: *про відібрання дитини*

Судове рішення про визначення місця проживання дитини по своїй суті є рішенням про визнання, а за своїм змістом є рішенням немайнового характеру. Зважаючи на відсутність у судовому рішенні про визначення місця проживання дитини обов'язку вчинення дій боржником (тим з батьків, з яким фактично проживає дитина), таке рішення не підлягає примусовому виконанню. Чинне законодавство не передбачає, що невиконання одним з батьків судового рішення щодо визначення місця проживання дитини з іншим з батьків, є умовою/підставою застосування статті 162 СК України. Основною умовою застосування статті 162 СК України є факт «самочинної зміни місця проживання дитини»

Мати (батько) має право на пред'явлення позову про відібрання дитини, у разі коли один з батьків змінив без згоди іншого з батьків місце її проживання до ухвалення рішення про визначення місця проживання і після ухвалення судового рішення місце проживання сина не змінював, згідно з статтею 162 СК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону.

Постанова ОП КЦС ВС від 25 березня 2024 року у справі № 183/1464/22 (провадження № 61-7478сво23)

Сімейні спори: *право на позов про визнання батьківства*

Чоловік, який вважає себе біологічним батьком має право ініціювати позов про визнання батьківства щодо дитини, народженої жінкою, яка в момент зачаття та народження не перебувала у шлюбі з іншим чоловіком, запис про батька дитини у Книзі записів народжень зроблено за вказівкою матері, проте після реєстрації матір'ю дитини шлюбу з іншим чоловіком відомості до актового запису було змінено на підставі заяви її чоловіка про визнання батьківства, на підставі статей 128, 129 СК України, які підлягають застосуванню відповідно до аналогії закону.

Постанова ОП КЦС ВС від 19 лютого 2024 року у справі № 639/2026/17 (провадження № 61-6282сво23)

Сімейні спори: *мирова угода у справі про розірвання шлюбу*

Касаційний суд вважає, що в частині розірвання шлюбу слід відмовити у затвердженні мирової угоди, оскільки відповідно до статті 110 СК України розірвання шлюбу можливе лише за рішенням суду. Тому, у будь-якому випадку такі умови мирової угоди є невиконуваними.

Оскільки розірвання шлюбу між подружжям, яке має дітей, в імперативному порядку здійснюється лише судом, то затвердити мирову угоду є неможливим, вона порушує вимоги закону, що є підставою для відмови у затвердженні мирової угоди і продовження судового розгляду (пункт 1 частини п'ятої статті 207 ЦПК України).

Постанова КЦС ВС від 26 липня 2023 року у справі № 523/1545/22 (провадження № 61-1300св23)

Сімейні спори: *стягнення заборгованості за аліментами*

Стягнення заборгованості за аліментами, які вже стягуються на підставі судового рішення, закон не передбачає. Суд, при наявності спору може лише визначити розмір такої заборгованості, яка має бути стягнена в межах виконавчого провадження, при виконанні рішення суду про стягнення аліментів, і ухвалення окремого (додаткового) рішення суду про стягнення цієї заборгованості не потребує.

Постанова КЦС ВС від 10 квітня 2024 року у справі № 761/43598/21 (провадження № 61-2588св24)

Спадкові спори: скасування згоди на подання заяви про прийняття спадщини

Спадкоємець, який прийняв спадщину (особа, яка вчинила згоду), може від такої згоди відмовитися. Заборони для відмови від такого одностороннього правочину на рівні норми закону не передбачено. Оскільки такий односторонній правочин (відмова від згоди) відноситься до односторонніх правочинів, що розраховані на їх сприйняття іншою особою, то особа, яка відмовляється від надання згоди, повинна негайно повідомити про це саме особу, якій надано згоду на подання заяви про прийняття спадщини (чи його спадкоємця). Нотаріуси (державні чи приватні) не є учасниками таких приватних відносин. Повідомлення нотаріуса (державного чи приватного) про вчинення такого одностороннього правочину як відмова від згоди на подання заяви про прийняття спадщини, не може породжувати для особи, якій надано згоду на подання заяви про прийняття спадщини (чи його спадкоємцю), відповідні правові наслідки. Якщо особа, яка відмовилася від надання згоди, то вона має повідомити про це особу, якій надано згоду на подання заяви про прийняття спадщини (чи його спадкоємця), а не нотаріуса. В такому разі відмова від згоди на подання заяви про прийняття спадщини не породжує відповідні наслідки, оскільки не сприйнята належним суб'єктом. Відмова особи від надання згоди у разі, якщо на підставі згоди прийнята спадщина, хоча й допускається, але не зумовлює впливу на спадкові права особи, що сприйняла таку згоду.

У цивільному законодавстві не передбачено допустимості скасування правочину за позовом заінтересованої особи в судовому порядку. В ЦК України закріплено тільки можливість пред'явити позовну вимогу про визнання правочину недійсним.

Постанова КЦС ВС від 17 вересня 2024 року у справі № 514/1206/21 (провадження № 61-8439св24)

Спадкові спори: *встановлення факту прийняття спадщини спадкодавцем*

Для визнання права власності (чи визнання права на частку в праві спільної часткової власності) за спадкоємцем законодавцем не передбачено обов'язкового пред'явлення окремої позовної вимоги про встановлення факту прийняття спадщини спадкодавцем. Тобто, така обставина (факт прийняття спадщини спадкодавцем), у разі пред'явлення позову про визнання права власності (чи визнання права на частку в праві спільної часткової власності) за спадкоємцем, встановлюється під час розгляду такого позову.

Суд апеляційної інстанції помилково вважав, що вимога про визнання права власності на спірну квартиру залежить від встановлення факту прийняття спадщини у порядку, передбаченому частиною третьою статті 1268 ЦК України, що не є предметом спору в цій справі. Встановлення цього факту охоплюється вимогою про визнання права власності на майно у порядку спадкування за заповітом після спадкодавця, який раніше прийняв спадщину після особи, постійно проживаючи разом з нею на час відкриття спадщини.

Постанова КЦС ВС від 11 вересня 2024 року у справі № 642/4502/17 (провадження № 61-14982св23)

Спадкові спори: *спадкування «права на обов'язкову частку у спадщині»*

Законодавець розмежовує поняття «виникнення права на спадщину» та «виникнення права власності на нерухоме майно, що входить до складу спадщини», і пов'язує із виникненням цих майнових прав різні правові наслідки. Виникнення у спадкоємця права на спадщину, яке пов'язується з її прийняттям, як майнового права зумовлює входження права на неї до складу спадщини після смерті спадкоємця, який не одержав свідоцтва про право на спадщину та не здійснив державну реєстрацію права.

Право на обов'язкову частку внаслідок прийняття спадщини обов'язковим спадкоємцем, трансформується в майнове право, яке підлягає спадкуванню. Цивільний кодекс України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон на спадкування такого права за відсутності його оформлення.

Постанова ОП КЦС ВС від 22 квітня 2024 року у справі № 346/2744/21 (провадження № 61-10543сво23)

Спадкові спори: *наслідки посвідчення заповіту секретарем сільської ради за відсутності повноважень на такі дії*

Законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій, так і відсутність вказівки в заповіті місця народження заповідача. Це не впливає на форму заповіту та порядок його посвідчення. Протилежна кваліфікація буде базуватися на мотивах розширеного розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення і порушить принцип свободи заповіту, оскільки він піддається правовій охороні й після смерті заповідача.

Постанова ОП КЦС ВС від 29 січня 2024 року у справі № 369/7921/21 (провадження № 61-5293сво23)

Спадкові спори: «*принцип процесуальної доброї совісті*»

Процесуальному праву притаманний принцип процесуальної доброї совісті. Проявом принципу процесуальної доброї совісті є те, що особа (зокрема, позивач) навряд чи може висувати твердження несумісні з тією позицією, яка зайнята нею в судовому процесі, що вже відбувся.

Принцип процесуальної доброї совісті навряд чи має толерувати непостійність учасників процесу, а навпаки покликаний забезпечити послідовну поведінку учасників спору. Адже суд не є місцем для «безцеремонної процесуальної гри». Правопорядок не може допускати ситуації, за яких особа наполягає в різних судових процесах на правдивості протилежних одне одному тверджень задля просування власних інтересів.

Постанова КЦС ВС від 30 травня 2024 року у справі № 229/7156/19 (провадження № 61-4283св24)

Спадкові спори: *необізнаність про наявність заповіту як поважна причина пропуску строку для прийняття спадщини*

Необізнаність спадкоємця про наявність заповіту є поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини, а у вирішенні питання про поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини потрібно враховувати свободу заповіту як фундаментальний принцип спадкового права. Проте це стосується обставин, за яких заповіт є єдиною підставою спадкування і незнання про його існування не вимагає від спадкоємця вчинення дій щодо прийняття спадщини. Спадкоємець за законом, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини у встановлений шестимісячний строк з часу відкриття спадщини. Тож необізнаність про наявність заповіту може вважатися поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини тільки для осіб, які не є спадкоємцями за законом першої черги або кожної наступної черги спадкоємців за законом, у разі їх обізнаності про відсутність спадкоємців попередньої черги, які набували право на спадкування за законом.

Постанова ВП ВС від 26 червня 2024 року у справі № 686/5757/23 (провадження № 14-50цс24)

Спори про право власності: *визнання добросовісним набувачем не спосіб захисту*

Під час розгляду позову про витребування майна відповідач згідно зі статтею 388 ЦК України має право заперечити проти позову про витребування майна з його володіння шляхом подання доказів відплатного придбання ним цього майна в особи, яка не мала права його відчужувати, про що він не знав і не міг знати (добросовісний набувач).

У такому разі пред'явлення зустрічного позову про визнання добросовісним набувачем не вимагається і, крім того, не є належним способом судового захисту (стаття 16 ЦК), оскільки добросовісність набуття – це не предмет позову, а одна з обставин, що має значення для справи та підлягає доказуванню за позовом про витребування майна.

Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд у постанові від 16 вересня 2020 року у справі № 1522/21119/12

Постанова КЦС ВС від 20 листопада 2024 року у справі № 205/3234/20 (провадження № 61-10057св23)

Спори про право власності: витребування майна від добросовісного набувача, якщо власник добровільно передав річ

Виникнення права на витребування майна від добросовісного набувача на підставі частини першої статті 388 ЦК України залежить від того, у який спосіб майно вибуло з його володіння. Однією з таких підстав є вибуття майна з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Передання власником в користування іншій особі транспортного засобу не вважається вибуттям транспортного засобу з володіння власника (особи, якій він передав майно у користування) поза його волею в розумінні положень пункту 3 частини першої статті 388 ЦК України.

Власник речі (у цьому випадку автомобіля) повинен нести ризик обрання контрагента, який може своєю недобросовісною поведінкою позбавити його права на витребування своєї речі. У такому разі власник може захистити своє право шляхом звернення з позовом про відшкодування збитків до особи, якій він передав річ у користування і володіння, оскільки спірне майно вибуло з його власності з його волі, а тому правовий механізм, передбачений вимогами 388 ЦК України, застосуванню до спірних правовідносин не підлягає.

Постанова ОП КЦС ВС від 11 грудня 2023 року у справі № 752/5281/20 (провадження № 61-1371сво23)

Спори про право власності: «знесення» тимчасових споруд

Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками місцевого суду, що нежитлові приміщення, є тимчасовими спорудами, які не відносяться до нерухомого майна, відповідач 1 використовує спірні земельні ділянки позивача без установлених законом підстав, тому до спірних правовідносин підлягає застосуванню норма статті 391 ЦК України.

З огляду на те, що рішення суду щодо демонтажу зазначених нежилых приміщень має бути виконуваним не лише у добровільному порядку, але й у примусовому (без участі відповідача 1, але його коштом), враховуючи мету відповідного позову позивача, формулювання такого рішення у резолютивній частині слід змінити, а саме: ОСОБІ звільнити самовільно зайняті земельні ділянки площею ... га шляхом демонтажу (знесення) нежитлових приміщень загальною площею ..., що знаходяться ...

Постанова ВП ВС від 18 вересня 2024 року у справі № 914/1785/22 (провадження № 12-31гс24)

Спори про право власності: *належний відповідач за позовом про знесення самочинного будівництва*

Належним відповідачем за позовом власника землі про знесення самочинного будівництва є останній набувач такого об'єкта, який зареєстрував право власності на самочинне будівництво.

Постанова КГС ВС від 13 березня 2024 року у справі № 915/1439/21.

Трудові спори: *співвідношення умов колективного та трудового договорів*

Умови колективних договорів або угод, що погіршують порівняно з чинним законодавством становище працівників, є недійсними, і забороняється включати їх до договорів і угод.

Забороняється включати до трудових договорів умови, що погіршують становище працівників порівняно з чинним законодавством, колективними договорами та угодами.

Отже, під час роботи позивача трудовий договір (контракт) не був єдиним локальним джерелом права з питань визначення обсягу правомочностей сторін з оплати праці, так як існував колективний договір, який належним чином не виконувався, що і стало підставою для пред'явлених позовних вимог позивачем.

У частині першій статті 21 Закону України «Про оплату праці» передбачено, що працівник має право на оплату своєї праці відповідно до актів законодавства і колективного договору на підставі укладеного трудового договору.

Судами попередніх інстанцій не враховано, що колективний договір – це угода про умови найму у відповідній галузі. Отже, і про умови праці. Умови праці (у тому числі оплати праці), що включені до умов трудового договору (контракту) повинні бути, принаймні, такими самими вигідними з точки зору працівника, як і умови найму за колективним договором. При цьому, у трудовому договорі (контракті) можуть бути визначені більш сприятливі умови праці, ніж ті, що передбачені колективним договором, а не менш вигідними для працівника.

Постанова КЦС ВС від 27 листопада 2024 року у справі № 182/6943/23 (провадження № 61-12584св24)

Трудові спори: *спосіб та форма повідомлення про вивільнення працівника та про наявні вакантні посади*

Отже, положення статті 49-2 КЗпП України не містить обов'язку роботодавця ознайомлювати працівника з попередженням про наступне вивільнення та з вакантними посадами на підприємстві саме під особистий підпис, тому висновки судів попередніх інстанцій в цій частині є помилковими.

Тобто, роботодавець самостійно визначає спосіб та форму повідомлення про вивільнення працівника та про наявні вакантні посади на підприємстві

Постанова КЦС ВС від 11 вересня 2024 року у справі № 758/2190/23 (провадження № 61-5749св24)

Трудові спори: *призупинення дії трудового договору*

Наведена спеціальна норма права надає роботодавцю право тимчасово призупинити дію трудового договору з працівником у разі неможливості у зв'язку із військовою агресією проти України забезпечити працівника роботою.

Водночас таке право не є абсолютним. Для застосування цієї норми права роботодавець має перебувати в таких обставинах, коли він не може надати працівнику роботу, а працівник не може виконати роботу. Зокрема, у випадку, якщо необхідні для виконання роботи працівником виробничі, організаційні, технічні можливості, засоби виробництва знищені в результаті бойових дій або їх функціонування з об'єктивних і незалежних від роботодавця причин є неможливим, а переведення працівника на іншу роботу або залучення його до роботи за дистанційною формою організації праці неможливо.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції обґрунтовано виходив з того, що відповідачем не доведено абсолютної неможливості надання роботи позивачу, адже КП «Київпастрас» та ВП КП «Київпастрас» «Станція технічного обслуговування автобусів» здійснюють свою господарську діяльність, працюють, працівники виконують свої функції. У ході розгляду справи судом не встановлено, що на час видання оспорюваного наказу існували обставини, які виключали можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором, тобто, що існувала абсолютна неможливість роботодавця надати роботу, а працівника – виконувати її.

Постанова КЦС ВС від 27 листопада 2024 року у справі № 758/7636/23 (провадження № 61-6856св24)

Трудові спори: *право на оскарження рішення суду*

Очевидно, що під час вирішення цивільного спору на виконання імперативних приписів, зокрема статті 8 Конституції України, частини шостої статті 10 ЦПК України, цивільний суд, за наявності висновку, що відповідний правовий акт суперечить Конституції України, не застосовує такий правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії. Застосування норм Конституції України під час вирішення цивільного спору, а не іншого правового акта (зокрема, постанови Кабінету Міністрів України), який суперечить Конституції України, є мотивуванням судового рішення, а не вирішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки Кабінету Міністрів України.

У разі якщо суд під час вирішення цивільного спору застосував норми Конституції України, а не положення постанови Кабінету Міністрів України, вказавши про її суперечність нормам Конституції України, що є правовою оцінкою нормативно-правового акта, то таким рішенням суду першої інстанції не вирішуються питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки Кабінету Міністрів України.

Постанова ОП КЦС ВС від 29 січня 2024 року у справі № 750/13149/21 (провадження № 61-6054сво23)

Трудові спори: *гарантії працівнику при звільненні*

Скорочення двомісячного строку попередження працівника про наступне вивільнення свідчить про те, що сторони домовилися вирішити питання щодо продовження / припинення трудових правовідносин в інший, ніж гарантований трудовим законодавством, строк.

Водночас скорочення зазначеного строку не впливає на виниклі у зв'язку зі зміною в організації праці гарантії працівника при вивільненні та не звільняє роботодавця від виконання обов'язку з працевлаштування працівника.

Отже, роботодавець зобов'язаний запропонувати такому працівникові всі наявні вакансії, які відповідають його кваліфікації, що існували з моменту попередження працівника про наступне вивільнення до дня розірвання трудового договору з ним, з урахуванням при цьому положень статті 42 КЗпП України щодо переважного права на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці.

Відмова працівника від зайняття запропонованих вакансій (у разі наявності пропозицій) чи відсутність відповідних вакансій свідчить про об'єктивну неможливість продовження трудових правовідносин та є передумовою для звільнення такого працівника за пунктом 1 частини першої статті 40 КЗпП України у визначений ним строк. Однак рішення про задоволення заяви про скорочення строку повідомлення про наступне вивільнення та звільнення працівника за пунктом 1 частини першої статті 40 КЗпП України приймає роботодавець, який не позбавлений права відмовити в задоволенні такої заяви.

Постанова ВП ВС від 28 серпня 2024 року у справі № 641/1334/23 (провадження № 14-54цс24)

Трудові спори: сфера дії пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП України

Додаткова підстава розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, передбачена пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпП України – припинення повноважень члена виконавчого органу товариства (правління, дирекції, тощо у розумінні частини 4 статті 99 ЦК України), поширюється лише на членів виконавчого органу юридичних осіб – господарських товариств.

Повноваження посадових осіб юридичних осіб публічного права, зокрема органів державної влади та місцевого самоврядування (та інших, створених відповідно до частин других статей 167, 168, 169 ЦК України), на підставі пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП України припиненню не підлягають.

Постанова ВП ВС від 10 липня 2024 року у справі № 573/1020/22 (провадження № 14-40цс23)

Трудові спори: співвідношення статті 233 КЗпП України та частини п'ятої статті 122 КАС України

У взаєминах із державою в особі відповідних суб'єктів владних повноважень суд має застосовувати правило пріоритету правової норми за найбільш сприятливим тлумаченням для особи – суб'єкта приватного права

Положення статті 233 КЗпП України в частині, що стосуються строку звернення до суду у справах, пов'язаних з недотриманням законодавства про оплату праці, мають перевагу в застосуванні над частиною п'ятою статті 122 КАС України.

Постанова ВП ВС від 11 липня 2024 року у справі № 990/156/23 (провадження № 11-90заі24)

Трудові спори: звільнення викривача

Суди встановили, що позивач набув статус викривача, а отже, його не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу. При цьому, саме відповідач зобов'язаний доводити, що звільнення позивача не пов'язане зі здійсненням ним повідомлень про можливі факти порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції». З встановлених судом обставин справи вбачається наявність причинно-наслідкового зв'язку між повідомленням про можливий факт зловживання службовим становищем службовими особами відповідача та застосуванням останнім до позивача негативних заходів впливу.

Постанова КЦС ВС від 09 жовтня 2024 року у справі № 759/13330/22 (провадження № 61-5428св24)

Житлові спори: *встановлення порядку користування* ***ЖИТЛОМ***

Тлумачення частини четвертої статті 816 ЦК України дає підстави для висновку, що первинне значення у врегулюванні відносин щодо порядку користування жилим приміщенням має домовленість. Водночас, при виникненні конфліктної ситуації, яка унеможлиблює добровільне встановлення порядку користування жилим приміщенням, такий порядок користування може встановити суд за позовом наймача або особи, яка постійно проживає разом з ним.

Постанова ОП КЦС ВС від 19 лютого 2024 року у справі № 753/95/21 (провадження № 61-3800сво23)

Житлові спори: користування житлом за відсутності підстав

Тривале проживання відповідачки у спірному житлі є достатньою підставою для того, щоб вважати це житло належним їй в розумінні статті 8 Конвенції.

Відсутність ордера на вселення у спірне приміщення саме по собі не є підставою для висновку, що займане відповідачкою з 2012 року житло за таких фактичних обставин справи, за наявності достатніх триваючих зв'язків з конкретним місцем проживання, не є житлом у розумінні пункту 1 статті 8 Конвенції.

Постанова КЦС ВС від 27 серпня 2024 року у справі № 201/193/22 (провадження № 61-16334св23)

Спори щодо захисту честі та гідності: *вибачення не спосіб захисту*

Помилковими також є висновки судів попередніх інстанцій в частині задоволення позовних вимог ОСОБА про спростування недостовірної інформації шляхом розміщення на публічній сторінці соціальної групи «...» публічних вибачень.

У пункті 26 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» судам роз'яснено:

«Відповідно до статті 19 Конституції України (254к/96-ВР) правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. У свою чергу, частина перша статті 34 Конституції України кожному гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Суд не вправі зобов'язувати відповідача вибачатися перед позивачем у тій чи іншій формі, оскільки примусове вибачення як спосіб судового захисту гідності, честі чи ділової репутації за поширення недостовірної інформації не передбачено у статтях 16, 277 ЦК (435-15).

Разом із тим не суперечить закону визнання судом мирової угоди, за умовами якої сторони як спосіб захисту гідності, честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи передбачають вибачення перед потерпілим».

Постанова КЦС ВС від 13 березня 2024 року у справі № 712/10999/22 (провадження № 61-13517св23)

Спори щодо захисту честі та гідності: необхідність оцінки інформації в контексті всієї публікації

У своїх заявах по суті ОСОБА неодноразово звертав увагу судів на вказаних обставинах, проте судами не надано належної правової оцінки його доводам. Більше того, ОСОБА зауважував, що оспорювані позивачем висловлювання є вирваними з контексту всієї публікації, вони є виключно критикою діяльності, оцінкою дій інших публічних осіб і не стосувалися позивача.

Верховний Суд погоджується із такими доводами касаційної скарги, так як, визнаючи недостовірною інформацію у вигляді одного речення та спростовуючи його, суд не звернув уваги на те, що суд повинен урахувати, оцінити зміст й направленість всієї публікації (її контекст). Тому не слід одне речення «виривати» із контексту всієї публікації при його спростуванні.

Постанова КЦС ВС від 15 травня 2024 року у справі № 757/17241/21-ц (провадження № 61-16303св23)

Спори щодо захисту честі та гідності: *депутатський індемнітет*

Сутність депутатського індемнітету в Україні полягає у захисті народного депутата України від переслідування за висловлювання і голосування під час виконання ним депутатських обов'язків у парламенті та у забезпеченні його права відстоювати свою позицію під час розгляду будь-яких питань у Верховній Раді України або її органах. Індемнітет покликаний забезпечити незалежність позиції депутата з приводу будь-якого питання, що складає предмет розгляду в парламенті, захист його від тиску. Конституцією України визнане та гарантоване право на депутатський індемнітет, а отже, встановлені додаткові порівняно з особистою недоторканністю людини гарантії недоторканності представника українського народу.

Водночас депутатський індемнітет в Україні не є абсолютним, адже частиною другою статті 80 Конституції України передбачено відповідальність народного депутата України за образу чи наклеп.

Наклеп – це неправда, поширювана з метою знеславити, зганьбити, заплямувати кого-, що-небудь; поширення неправдивих відомостей.

Постанова КЦС ВС від 23 липня 2024 року у справі № 361/3910/19 (провадження № 61-5865св23)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!